

La pell cultural de Balears / Lletres

Miralls de tinta

FRANCESC PARCERISAS

Llunari

Josep Lluís Aguiló
Proa (Premi Jocs Florals de Barcelona 2008)
 81 pàgines. 13 euros

Josep Lluís Aguiló (Manacor 1967), tot i haver publicat abans tres llibres de poemes, és conegut del públic afecionat a la poesia pel seu volum *Monstres* (2005), un recull molt ben rebut per la crítica i que va merèixer una sèrie de premis literaris importants. Allà hi havia, però, una quantitat notable d'artifici conceptual que, en aquest nou llibre, deixa pas a una dicció molt més lliure i narrativa, també d'alè més potent, basada, sovint, en un distanciament de l'autor respecte als temes o a les veus que ens narren l'escenari del poema. És en aquest distanciament —en aquest joc de miralls— que Aguiló enceta amb gran habilitat i èxit notable una veu molt nova en la poesia catalana; les seves possibles filiacions a mi més aviat em recorden la poesia de Jorge Luis Borges o de Luis Alberto de Cuenca. A poemes com 'Les normes del laberint' o 'Els paràsits del laberint' —amb les "cases veles", els "llibres repetits", "la nostra avior", "el llibre

del temps" o "la volta de les nits"— podríem veure-hi un record magnífic de la poesia de l'argentí, cosa prou difícil perquè l'adjectivació i la construcció de Borges sembla (o m'ho semblava fins ara) molt difícil de traslladar al català. De Luis Alberto de Cuenca trobo en Aguiló la ironia sana de la contemporaneïtat culta i benestant i un cert afany de presentació historicista que no evita, quan cal, l'amable toc del *kistch* —en serien mostres els poemes 'El contracte' i 'Tumbleweed'.

Cal afegir que Aguiló ha tret gran partit d'algunes imatges treballades amb intensitat que són molt efectives de cara al lector: la crosta "inevitable" que es forma a la quilla de les barques i que cal netejar regularment; el ferrador que ferra la peül·la del cavall; la paradeta de minerals del venedor ambulat del mercat... En aquests casos el poema discorre per la imatge amb gran naturalitat i l'autor ens mena sense esforç cap al terreny on vol que els lectors quedem desarborats. A 'Minerals' aquest terreny és la inesperada conjunció entre el realisme pròxim a la repel·lència i la fantasia natural que descobrim en la mateixa

criatura; a l'excel·lent 'Malbocí', les regles absurdes d'urbanitat que posen tabús i límits al capteniment del nen; a 'Contraban', les descàrregues il·legals dels contrabandistes i allò que trobem al llibre; a 'Guineu', la sorpresa final de la malaltia; o a 'Estàtica' —una peça que per al meu gust ja es podria incorporar a totes les antologies—, un dur advertiment final contra tota pretensió.

Aguiló, sense defugir la primera persona, recorre amb eficàcia a la segona persona del singular o del plural per cercar una més gran compenetració del lector, sobretot quan aquest se sent fàcilment còmplice de l'estètica que l'autor li va pautant. A 'Lector', per exemple, el poema mateix serveix —com ja succeïa a la preceptiva clàssica— d'explicació d'allò que el poema és i de com cal construir-lo, mentre que a 'Tumbleweed' no és fins al final del poema que la descripció pretesament objectiva permet girar la mirada sobre l'espectador que ens ha acompanyat a la manera de narrador filmic. Un llibre, doncs, molt madur i que obrirà a molts lectors tot un àmbit de referències poètiques no gens habituals.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

El llegat mallorquí

JORDI LLOVET

ELS catalans del continent, si es pot dir així, tenim un deute enorme, pel que respecta a la literatura, envers els nostres pròxims mallorquins. Aquest article mirarà d'explicar-ho, bo i admetent, per endavant, que no dirà cap cosa que resulti novetat per als estudiosos de la literatura catalana, tan contumaces, perspicaços i eficaços. Ja ho deien els noucentistes: per nassos, *Parnasus!*

La primera cosa que s'ha de subratllar és que la poesia catalana no hauria assolit el grau de perfecció formal que va assolir després de Maragall (no hi comptem Verdaguier, que al segle XIX ja era boníssim en aquest sentit) sense l'aportació d'una tradició literària pròpiament mallorquina que va de Pons i Gallarza (1823-1894) fins a Rosselló-Pòrcel, que va morir, jove, l'any 1938. Com ja s'ha dit, Verdaguier havia aconseguit reconduir la desordenada i bàrbara tradició poètica catalana cap a una enorme regularitat mètrica; però això no havia estat cap impediment perquè la generació continental dels modernistes —més actius aquí que a l'illa— caiguessin en els despropòsits i els disbarats més grans, llevat de la figura elegantíssima, moralment i políticament parlant sobretot, de Joan Maragall.

En un discurs pronunciat a l'Ateneu Barcelonès l'any 1904, la figura probablement més gran de l'anomenada Escola Mallorquina, Miquel Costa i Llobera, va pronunciar aquestes paraules: "L'obra d'art és, en certa manera, com un misteri d'encarnació, en el qual el verb intern de la inspiració estètica se revesteix d'un element manifestatiu adequat, que és la forma. Inspiració [això venia del Romanticisme, naturalment] i forma [això venia dels últims classicistes europeus, segurament els parnassians] s'han d'unir tan necessàriament per l'obra d'art, que, suprimint l'un o l'altre dels dos elements, l'obra d'art no pot existir". Amb aquestes paraules Costa i Llobera pretenia —així ho admet— retre homenatge a la teoria maragalliana de la "paraula viva". Però aquest discurs, que és interessantíssim, sembla deixar molt clar que la proposta estètica de Costa és decantava més aviat del costat de la forma —que és la base de tota teoria classicista de l'art literari— que no pas del costat de la inspiració, que és element dominant —malauradament en detriment de la forma— en el cas de Maragall, del qual els noucentistes no van salvar ni tan sols el llibre *Enllà* (1906). En efecte, una mica més aviat del mateix

"Les bases del millor

noucentisme es troben

a l'Escola Mallorquina"

discurs, deia Costa i Llobera: "En què consisteix lo essencial en la versificació? En la mateixa llei de l'eflorescència: el ritme, el compàs, el principi de simetria propi de l'organisme vivent. Destruïu això, i la flor és esfullada; alterau això, i el vers és destruït... No es deu admetre, doncs, la

forma desmanyada i grossera". Només dos anys més tard, Costa publicaria les seves *Horacianes*, que comencen amb aquests versos dedicats al poeta llatí: "Príncep afable de la docta lira, | mestre i custodi de la forma bella: | tu qui cenyires de l'orer i murtra | doble corona, || ara tolera que una mà atrevida | passi a mon poble la que amb tal fortuna | tu transportares al solar de Roma | cítara grega". És evident que aquests versos no es podrien atribuir mai a Maragall —que no feia hipèrbats—, i en canvi podrien ser atribuïts a un Rubén Darío catalanitzat i, sobretot, a més d'un poeta del nostre Noucentisme: la revolució estètica classicitzant estava en marxa.

La segona cosa que cal recordar és que els poetes de l'Escola Mallorquina no van pensar mai que hi hagués cap contradicció entre una poesia formalment perfecta i estudiada, i el cant dels elements més bàsics de la naturalesa pròpiament dita, tan ufanosa a Mallorca. És sabut que Eugeni d'Ors considerava lamentable la presència de la naturalesa a la literatura —sens dubte per un excés de males lectures romàntiques: si hagués llegit més bé les balades del seu admirat Goethe, o Hölderlin, o Leopardi, això no li hauria passat; i potser també per l'excés de naturalisme en la poesia catalana de tota la vida, secularment vinculada a les formes de la poesia popular— i preuava desmesuradament la Ciutat com a seu de tota elegància, civilitat i bell endreçament dels costums i de la cosa pública. Però en aquest punt —que sens dubte Joan Alcover tenia al cap en el discurs, també pronunciat a l'Ateneu de Barcelona, de maig de 1910—, D'Ors s'equivocava de mig a mig, i, sobretot, menyspreava una de les fonts més genuïnes de tota la història de la poesia catalana, inclosa la de molts noucentistes, com Carner o Guerau de Liost. Deia Alcover: "La cultura és intel·lectualment el medi d'assegurar la plenitud i la llibertat espiritual... Sí [i ara ressona D'Ors], molta cultura, molta disciplina, molts d'estudis, molts de viatges, molta civilitat; mes, tot això, no cal 'contraposar-ho', sinó sumar-ho a la naturalesa".

Aquestes són les bases del millor Noucentisme que ens ha quedat, que és el de Josep Carner, no per atzar situat avui, segons el Cànon General de la Literatura Catalana, en el lloc més alt de la poesia nostrada del segle XX. La forma hi és pulcra —Costa havia definit la literatura com una *mens pulchra in corpore pulchro*—, la civilitat no hi manca i la naturalesa té el lloc que li pertoca, amb un deix d'ironia i de deport (Guerau) que l'aparta de l'insuportable sentimentalisme *enxaronat*. I vegeu: tot això gràcies als mallorquins!

Detall d'una vinyeta de Pere Joan del volum col·lectiu *Cada dibuixant és una illa*, de l'Institut d'Estudis Baleàrics i Inrevés.

El dia que es va acabar el món

SIMONA ŠKRABEC

Ulisses II

Ignasi Mora
Moll (Premi Mallorca de Narrativa 2007)
 192 pàgines. 15 euros

De debò que massa sovint cerco el llum de casa a la capçalera del llit d'un hotel de Taormina i una finestra que dona al mar, en un refugi d'alta muntanya", escriu J. V. Foix. El poeta mostra com el món conegut pot convertir-se en un lloc estrany, en un laberint de passos incerts. A diferència de la petita prosa de 'No saben ni on són ni on viuen', als viatgers d'Ignasi Mora (Gandia, 1952) no els preocupa gens trobar el camí cap a casa. *Ulisses II*, l'últim llibre del prolífic escriptor, periodista i assessor de màrqueting electoral, és un creuer que navega ben lluny de qualsevol rumb cap a Itaca.

El vaixell alberga els fugitius que es poden permetre salpar cap a l'absoluta llibertat. S'hi pot menjar i beure, tenir sexe i morir, tot de manera exquisida, a la carta. Només compta el present, aquesta és la lliçó. De lectura amable, fluïda, fa venir ganes de viure. S'hi menja amb deler, les descrip-

cions dels plaers culinaris són minucioses i sentides. I com correspon a un relat que té present el cos, l'eroticisme fuig de la llum tamisada i dels eufemismes.

El més valuós del llibre, però, és el combat amb la mort —la bella dama ret visita just abans del trenc d'alba, quan la foscor és més profunda. Hi ha només aquest petit impàs que cal salvar cada nit. La vellesa, traïdora, tampoc no té cap poder en aquest oasi de felicitat. *Ulisses II* és l'arca plena de parelles escollides que conté el missatge ufanós de la terra promesa...

Fins aquí l'optimisme fa passar una bona estona, però per què cal barrejar-hi uns companys de viatge tan fantasiosament immorals? Enlloc d'una crítica de la societat, aquestes criatures fan que la banalitat ho inundi tot. Els camps d'externi són comparats amb la vida matrimonial: "Per què no atacaven els guardians, encara que moririen tots? Tant li feia, no?" No cal pas llegir els gruixuts volums de Hilberg, n'hi ha prou amb l'*Infern de Treblinka* de Grossman, un reportatge periodístic, per saber la resposta. Que irreal que es pot tornar

tot, oi? El sender de l'oblit va ser traçat en el seu temps per feixisme, desenvolupat pel nazisme, però aquest camí encara sedueix. El futur brillant anul·la tot el que hi ha hagut i fins i tot un genocidi pot semblar una faula més aviat increïble.

La càmera oculta ha gravat com la filla demana més i més sexe al seu pare que passa llargament de la seixantena. La morbositat, es veu, ens ha d'excitar. No sé si gaire gent es complauria davant de les imatges que mostressin Elisabeth Fritzl als braços del seu pare Josef. Els fets ocorreguts, de nou, no existeixen. La crema d'uns emigrants de pell colrada en una casa de pisos miserables també ha quedat al continent, lluny, com una anècdota més. La iaia a qui Razkolnikov va esberlar el cap sembla que tampoc no ha servit de res. Quant d'esforç inútil per reflexionar sobre el mal —els escriptors de la felicitat treballen incansables per esborrar tota aquesta herència.

Viure bé, realment bé, només és possible si som disposats a oblidar tots els escrúpols. Aquesta educació per la indiferència, com diu mestre Foix, "em ve sempre de nou".